

Public Organizations Management

Vol. -(-), (Series -): ---/ 2026

 <https://doi.org/10.30473/ipom.2026.78765.5386>

E-ISSN: 2538-600X

P-ISSN: 2322-522X

ORIGINAL ARTICLE

The Position of the Principle of Transparency in the Votes of Members of the Islamic Consultative Assembly with a Good Governance Approach

Saeed Radmard¹, Ali Hajipour Kondroud^{2*}, Naser Rahbar Farshpira³

1. Department of Public Law,
Tabriz Branch, Islamic Azad
University, Tabriz, Iran.

2. Department of Law, Urmia
Branch, Islamic Azad University,
Urmia, Iran.

Corresponding Author

3. Department of Public Law,
Tabriz Branch, Islamic Azad
University, Tabriz, Iran.

*Correspondence

Ali Hajipour Kondroud

E-mail: S.radmard@pnu.ac.ir

Receive Date: 20/April/2026

Revise Date: 07/July/2026

Accept Date: 13/Aug/2026

How to cite

Radmard, S., Hajipour Kondroud, A., & Rahbar Farshpira, N. (2026) The Position of the Principle of Transparency in the Votes of Members of the Islamic Consultative Assembly with a Good Governance Approach. *Public Organization Management*, 14(3), 1 -24.

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

Organizational transformation has become essential for organizations facing rapid technological, economic, social, and environmental changes. However, successful transformation depends not only on technological and financial resources but also on managers' attitudes, capabilities, and willingness to support change. In large public and semi-governmental organizations, bureaucratic structures, centralized decision-making, organizational conservatism, regulatory instability, and limited resources may create conditions for avoiding transformational initiatives.

Managers' transformation avoidance is broader than conventional resistance to change and may involve delaying, weakening, or avoiding transformation initiatives. Despite the importance of this phenomenon, previous studies have mainly examined resistance to change, organizational inertia, transformational leadership, or digital transformation separately, while the multidimensional nature of managers' transformation avoidance has received limited attention.

Therefore, this study aimed to identify and theorize the main dimensions and formative factors of managers' transformation avoidance in the Social Security Organization. The study sought to develop a context-sensitive model explaining how managerial, organizational, psychological, cultural, environmental, economic, and technological factors interact to sustain transformation avoidance.

This study employed a qualitative approach based on an interpretive paradigm and used thematic analysis to investigate managers' experiences and perceptions of organizational transformation. The research population consisted of managers of the Social Security Organization with at least three years of managerial experience at the branch level. Using purposive sampling, 15 managers were selected for semi-structured in-depth interviews. Theoretical saturation was reached at the 13th interview, and two additional interviews were conducted to

confirm the adequacy of the data.

The interviews were transcribed and analyzed using MAXQDA through three stages of coding. Open coding generated 225 basic themes, axial coding produced 77 organizing themes, and selective coding resulted in eight global themes. To ensure credibility and reliability, expert assessment, test-retest coding, inter-coder agreement, and Holsti's coefficient were used. Ethical principles, including informed consent, confidentiality, anonymity, and voluntary participation, were also observed.

Findings

The findings identified eight major dimensions of managers' transformation avoidance: managerial, structural, behavioral, personality, environmental, cultural, economic, and technological factors.

Managerial factors included weak change-management competencies, insufficient leadership commitment, inadequate strategic vision, and weaknesses in knowledge management. Structural factors involved bureaucracy, centralized decision-making, rigid hierarchies, weak communication, and limited organizational learning. Behavioral factors included organizational conflicts, low employee participation, mistrust, and a tendency to preserve the status quo.

Personality factors consisted of risk aversion, fear of failure, negative attitudes toward change, and limited confidence in uncertain situations. Environmental factors included political instability, regulatory changes, political intervention, and policy inconsistency. Cultural factors reflected organizational conservatism, traditionalism, attachment to established routines, and preference for stability.

Economic factors included inadequate transformation budgets and resource-allocation constraints, while technological factors involved outdated infrastructure, insufficient digital skills, weak training systems, and difficulties adapting to rapid technological change. The findings further showed that these dimensions interact and reinforce one another, with managerial and structural factors functioning as important foundational causes.

Discussion and Conclusion

The findings indicate that managers' transformation avoidance is not simply an individual reaction to organizational change but a multidimensional and systemic phenomenon resulting from the interaction of managerial, structural, behavioral, psychological, cultural, environmental, economic, and technological conditions. In particular, weak managerial commitment and rigid organizational structures can provide the foundation for transformation avoidance, while organizational culture, individual risk perceptions, resource limitations, and technological deficiencies may intensify and sustain it.

The study contributes to the literature by conceptualizing managers' transformation avoidance as an independent and context-sensitive organizational phenomenon rather than merely a form of resistance to change. Practically, the findings emphasize the need for competency-based managerial selection, development of change-leadership capabilities, continuous professional training, greater participation and decentralization, development of a learning-oriented organizational

culture, regulatory stability, technological modernization, and improvement of employees' digital competencies.

Overall, the proposed eight-dimensional model provides a framework for diagnosing and reducing managers' transformation avoidance in large public organizations. Addressing the identified factors can help organizations move from organizational inertia toward greater adaptability, innovation, organizational learning, and sustainable transformation. The study's main limitation is its qualitative focus on a single organization; therefore, future research can test and validate the proposed model in other public and private organizations.

KEYWORDS

Keywords: Transparency, Parliamentary Voting, Islamic Consultative Assembly, Good Governance, Accountability, Public Participation.

Copyright © 2026, The Authors. Published by Payame Noor University.

This is an open access article under the CC BY (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

<https://ipom.journals.pnu.ac.ir/>

«مقاله پژوهشی»

جایگاه اصل شفافیت در آرای نمایندگان مجلس شورای اسلامی با رویکرد بر حکمرانی خوب

سعید رادمرد^۱، علی حاجی‌پور کندرود^{۲*}، ناصر رهبر فرش پیرا^۳

چکیده

شفافیت به‌عنوان یکی از مؤلفه‌های بنیادین حکمرانی خوب، نقشی اساسی در تقویت پاسخگویی، ارتقای اعتماد عمومی و پیشگیری از فساد در نهادهای عمومی ایفا می‌کند. در نظام‌های پارلمانی، شفافیت در فرآیندهای تقنینی به‌ویژه در نحوه رأی‌دهی نمایندگان، از مهم‌ترین ابزارهای نظارت عمومی و ارزیابی عملکرد نمایندگان به شمار می‌آید. آگاهی شهروندان از آرای نمایندگان می‌تواند به تقویت رابطه نمایندگی، افزایش مسئولیت‌پذیری سیاسی و ارتقای کیفیت تصمیم‌گیری‌های قانون‌گذاری منجر شود. پژوهش حاضر با هدف تبیین جایگاه اصل شفافیت در آرای نمایندگان مجلس شورای اسلامی با رویکرد حکمرانی خوب انجام شده است. این پژوهش از نظر هدف کاربردی و از حیث روش توصیفی - تحلیلی است و داده‌های آن از طریق مطالعات کتابخانه‌ای و اسنادی و بررسی منابع حقوقی و علمی مرتبط گردآوری شده است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد شفافیت آرای نمایندگان با شاخص‌های اصلی حکمرانی خوب از جمله پاسخگویی، مشارکت عمومی، اعتماد نهادی و کنترل فساد ارتباطی معنادار دارد و می‌تواند به تقویت نظارت عمومی و افزایش مسئولیت‌پذیری نمایندگان در فرآیند تقنین کمک کند. در عین حال، تحقق کامل این اصل در نظام تقنینی ایران با چالش‌هایی همچون فقدان چارچوب قانونی جامع برای انتشار آرای نمایندگان، ابهام در قلمرو شفافیت و استثنائات آن، و نگرانی از پیامدهای سیاسی و اجتماعی مواجه است. بر این اساس، اصلاح آیین‌نامه داخلی مجلس، طراحی سازوکارهای حقوقی شفاف برای انتشار آرای نمایندگان و توسعه زیرساخت‌های داده‌باز پارلمانی می‌تواند گامی مؤثر در جهت تقویت شفافیت تقنینی و بهبود شاخص‌های حکمرانی خوب در نظام حقوقی جمهوری اسلامی ایران باشد.

واژه‌های کلیدی

شفافیت، آرای نمایندگان، مجلس شورای اسلامی، حکمرانی خوب، پاسخگویی، مشارکت عمومی.

۱. گروه حقوق عمومی، واحد تبریز، دانشگاه آزاد اسلامی، تبریز، ایران.
۲. گروه حقوق، واحد ارومیه، دانشگاه آزاد اسلامی، ارومیه، ایران.
۳. گروه حقوق عمومی، واحد تبریز، دانشگاه آزاد اسلامی، تبریز، ایران.

*نویسنده مسئول: علی حاجی‌پور کندرود
 رایانامه: Hajipour62@iau.ac.ir

تاریخ دریافت: ۱۴۰۵/۰۱/۳۱

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۵/۰۴/۱۶

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۵/۰۵/۲۲

استناد به این مقاله:

رادمرد، سعید؛ حاجی‌پور کندرود، علی و رهبر فرش پیرا، ناصر (۱۴۰۵). جایگاه اصل شفافیت در آرای نمایندگان مجلس شورای اسلامی با رویکرد بر حکمرانی خوب. فصلنامه علمی مدیریت سازمان‌های دولتی، ۱۴(-)، -.

مقدمه

در دهه‌های اخیر، مفهوم شفافیت به‌عنوان یکی از ارکان بنیادین حکمرانی نوین، جایگاهی محوری در ادبیات حقوق عمومی و مطالعات سیاست‌گذاری عمومی یافته است. تحولات ساختاری در نظام‌های حکمرانی، گسترش فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی و افزایش مطالبات شهروندان برای دسترسی به اطلاعات عمومی، موجب شده است که شفافیت از یک اصل اخلاقی یا مدیریتی صرف فراتر رفته و به یک اصل حقوقی و نهادی در اداره امور عمومی تبدیل شود. در این میان، شفافیت در نهادهای قانون‌گذاری از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است؛ زیرا پارلمان به‌عنوان مهم‌ترین نهاد نمایندگی مردم، نقشی تعیین‌کننده در فرآیند قانون‌گذاری، نظارت بر عملکرد دولت و جهت‌دهی به سیاست‌های عمومی ایفا می‌کند. از این رو، میزان شفافیت در عملکرد پارلمان‌ها ارتباط مستقیمی با سطح پاسخگویی سیاسی، اعتماد عمومی و کیفیت حکمرانی دارد (نیوادی و همکاران، ۲۰۲۵).

در چارچوب نظری حکمرانی خوب، شفافیت یکی از شاخص‌های اساسی برای ارزیابی کیفیت نظام‌های حکمرانی به شمار می‌آید. براساس رویکردهای مطرح در ادبیات بین‌المللی، حکمرانی خوب بر مجموعه‌ای از اصول از جمله شفافیت، پاسخگویی، مشارکت شهروندان، حاکمیت قانون و کارآمدی نهادهای عمومی استوار است (دوبا و لهوه‌لا، ۲۰۲۵). در این چارچوب، شفافیت به معنای دسترسی آزاد و مؤثر شهروندان به اطلاعات مربوط به تصمیمات و عملکرد نهادهای عمومی است؛ امری که امکان نظارت عمومی، ارزیابی عملکرد مسئولان و تقویت پاسخگویی را فراهم می‌آورد. در نتیجه، هرچه فرآیندهای تصمیم‌گیری عمومی شفاف‌تر باشد، امکان شکل‌گیری اعتماد نهادی و مشارکت آگاهانه شهروندان در فرآیندهای سیاسی نیز افزایش می‌یابد (ارشاد و همکاران، ۲۰۲۵).

یکی از مهم‌ترین جلوه‌های شفافیت در نظام‌های پارلمانی، شفافیت در آرای نمایندگان است. رأی نمایندگان در فرآیند تصویب قوانین، لوایح و طرح‌ها بیانگر موضع تقنینی آنان در قبال مسائل عمومی است و اطلاع شهروندان از نحوه رأی‌دهی نمایندگان می‌تواند امکان ارزیابی عملکرد آنان را فراهم سازد. از این منظر، انتشار عمومی آرای نمایندگان می‌تواند به تقویت مسئولیت‌پذیری سیاسی، ارتقای کیفیت

قانون‌گذاری و کاهش زمینه‌های فساد و لابی‌گری پنهان کمک کند (بهرامی و همکاران، ۱۳۹۹؛ فتحی و همکاران، ۱۴۰۳). در مقابل، عدم شفافیت در آرای نمایندگان ممکن است موجب کاهش پاسخگویی سیاسی، افزایش فاصله میان نمایندگان و افکار عمومی و تضعیف اعتماد عمومی به نهاد قانون‌گذاری شود.

با این حال، تحقق شفافیت در آرای نمایندگان همواره با چالش‌هایی همراه بوده است. از یکسو، اصل استقلال نماینده در انجام وظایف تقنینی اقتضا می‌کند که نمایندگان بتوانند بدون فشارهای سیاسی یا اجتماعی و براساس تشخیص خود رأی دهند. از سوی دیگر، اصل پاسخگویی در نظام‌های مردم‌سالار ایجاب می‌کند که شهروندان از نحوه عملکرد نمایندگان منتخب خود آگاه باشند. این وضعیت نوعی تعارض ظاهری میان استقلال نماینده و شفافیت آرای او ایجاد می‌کند که حل و فصل آن نیازمند تحلیل دقیق حقوقی و نهادی است (والدرون، ۱۳۸۸؛ وکیلان، ۱۳۹۰).

در نظام حقوق اساسی جمهوری اسلامی ایران نیز مسئله شفافیت در عملکرد نهادهای عمومی، به‌ویژه مجلس شورای اسلامی، از اهمیت قابل‌توجهی برخوردار است. اصول متعددی از قانون اساسی بر نقش مردم در تعیین سرنوشت سیاسی و ضرورت نظارت عمومی بر عملکرد نهادهای حکومتی تأکید دارند. از جمله می‌توان به اصول ششم، پنجاه و شش و شصت و دو قانون اساسی اشاره کرد که بر نقش رأی مردم در اداره امور کشور دلالت دارند. همچنین اصل شصت و نه قانون اساسی علنی بودن مذاکرات مجلس را مقرر کرده است که بیانگر اهمیت شفافیت در فرآیند قانون‌گذاری است. افزون بر این، اصل هشتاد و چهارم قانون اساسی نمایندگان مجلس را در برابر تمام ملت مسئول دانسته است؛ امری که به‌طور ضمنی بر ضرورت پاسخگویی آنان در قبال عملکرد تقنینی تأکید دارد (شعبانی، ۱۳۹۰).

با وجود این ظرفیت‌های حقوقی، بررسی وضعیت موجود نشان می‌دهد که تحقق شفافیت کامل در آرای نمایندگان در نظام تقنینی ایران همچنان با چالش‌هایی مواجه است. مباحث مطرح‌شده درباره طرح‌های مختلف شفافیت در سال‌های اخیر نشان می‌دهد که در کنار حمایت بخشی از نخبگان و افکار عمومی از شفافیت آرای نمایندگان، نگرانی‌هایی نیز درباره پیامدهای احتمالی آن، از جمله افزایش فشارهای سیاسی، تقویت گرایش‌های پوپولیستی یا محدود شدن استقلال

نمایندگان مطرح شده است (ابراهیمی و همکاران، ۱۴۰۳؛ نوروزپور و پروین، ۱۴۰۰).

پیشینه‌های پژوهش

مروری بر پیشینه پژوهش نشان می‌دهد که مطالعات متعددی به بررسی ابعاد مختلف شفافیت پارلمانی و حکمرانی مطلوب پرداخته‌اند. برای مثال، بهرامی و همکاران (۱۳۹۹)، در مطالعه خودشان نقش شفافیت آرای نمایندگان را در ارتقای کارآمدی مجلس بررسی کرده‌اند و نوروزپور و پروین (۱۴۰۰)، در پژوهش خودشان شفافیت را به عنوان یکی از عناصر اداره مطلوب مجلس تحلیل کرده‌اند.

در همین راستا، رفیعی علوی (۱۴۰۲)، در پژوهش خود با رویکرد فلسفه حقوق، مبانی نظری شفافیت در پارلمان و نسبت آن با طرح «شفافیت آراء نمایندگان» را مورد واکاوی قرار داده است. همچنین عین‌علی، ابراهیمی و همکاران (۱۴۰۳)، در مطالعاتشان به شناسایی چالش‌های تحقق شفافیت در مجلس شورای اسلامی پرداخته‌اند و جهانگیری، حبیب‌نژاد و هداوند (۱۴۰۳)، اصول حاکم بر تقنین طرح‌محور در مجلس را از منظر نقدها و بایسته‌ها بررسی کرده‌اند که برخی از یافته‌های آنان به مسئله شفافیت در فرآیند تقنین مرتبط است.

از سوی دیگر، علویان و رضایی قادی (۱۴۰۴)، در پژوهش خود شفافیت را در چارچوب رهیافت سیاست‌گذاری تعاملی و در پیوند با حکمرانی خوب در ایران تحلیل کرده‌اند و صالح‌نیا و احمدی (۱۴۰۱)، نیز با شناسایی و اولویت‌بندی چالش‌های حکمرانی در جمهوری اسلامی ایران، به برخی موانع نهادی تحقق اصول حکمرانی مطلوب اشاره کرده‌اند.

افزون بر این، بیات کمیتکی و موهبتی (۱۴۰۲)، در مقاله‌شان حکمرانی خوب را به عنوان هدف مشترک حقوق عمومی و توسعه تبیین کرده‌اند و بر نقش اصولی همچون پاسخگویی و شفافیت در تحقق آن تأکید دارند. با وجود این، بررسی جامع جایگاه شفافیت آرای نمایندگان در چارچوب نظری حکمرانی خوب و تحلیل پیوند آن با شاخص‌هایی همچون پاسخگویی، مشارکت شهروندان و اعتماد عمومی در ادبیات حقوق عمومی ایران کمتر مورد توجه قرار گرفته است؛ از این رو پژوهش حاضر می‌کوشد این خلأ پژوهشی را تا حدی جبران کند.

نوآوری پژوهش حاضر در آن است که برخلاف مطالعات پیشین که عمدتاً به بررسی مستقل شفافیت پارلمانی یا

حکمرانی خوب پرداخته‌اند، این پژوهش با ارائه یک مدل مفهومی چندسطحی، رابطه میان شفافیت آرای نمایندگان، پاسخگویی سیاسی، کنترل فساد، مشارکت شهروندان، مشروعیت تقنینی و تحقق حکمرانی خوب را در قالب یک چارچوب تحلیلی منسجم تبیین می‌کند. همچنین پژوهش حاضر می‌کوشد تعارض ظاهری میان اصل شفافیت و استقلال رأی نمایندگان را از منظر حقوق عمومی مورد بازخوانی قرار دهد و الگویی متوازن برای جمع میان این دو ارزش ارائه نماید.

بر این اساس، پرسش اصلی پژوهش آن است که جایگاه اصل شفافیت در آرای نمایندگان مجلس شورای اسلامی در چارچوب شاخص‌های حکمرانی خوب چگونه قابل تحلیل و ارزیابی است؟ در پاسخ به این پرسش، فرضیه پژوهش بر این مبنا استوار است که استقرار نظام شفافیت آرای نمایندگان، در چارچوب شاخص‌های حکمرانی خوب، می‌تواند به تقویت پاسخگویی سیاسی، افزایش اعتماد عمومی و ارتقای کیفیت حکمرانی منجر شود؛ مشروط بر آنکه با تضمین استقلال نمایندگان و پیش‌بینی سازوکارهای حقوقی و نهادی مناسب همراه باشد.

روش پژوهش در این مقاله توصیفی-تحلیلی است و داده‌های مورد نیاز از طریق مطالعات کتابخانه‌ای و اسنادی گردآوری شده است. در این راستا، ابتدا مبانی مفهومی و نظری شفافیت و حکمرانی خوب بررسی می‌شود، سپس مبانی حقوقی شفافیت آرای نمایندگان در نظام حقوقی ایران تحلیل شده و در ادامه آثار این اصل در چارچوب شاخص‌های حکمرانی خوب ارزیابی می‌شود. در نهایت، با توجه به یافته‌های پژوهش، الگویی مفهومی برای تقویت شفافیت آرای نمایندگان در نظام تقنینی جمهوری اسلامی ایران ارائه خواهد شد.

مبانی مفهومی و نظری پژوهش

مفهوم‌شناسی شفافیت

شفافیت در ادبیات حقوق عمومی و علوم سیاسی از مفاهیم بنیادین در ارزیابی کیفیت حکمرانی به شمار می‌رود. در معنای لغوی، شفافیت به معنای آشکار بودن و قابل مشاهده بودن است؛ اما در معنای اصطلاحی، به وضعیتی اشاره دارد که در آن اطلاعات مرتبط با تصمیمات، فرایندها و عملکرد نهادهای عمومی به صورت قابل دسترس، قابل فهم و به موقع در اختیار شهروندان قرار می‌گیرد. در چنین شرایطی، امکان

آگاهی عمومی از نحوه اعمال قدرت و نظارت شهروندان بر عملکرد مقامات عمومی فراهم می‌شود (انصاری، ۱۳۸۷؛ آرمسترانگ^۱، ۲۰۰۵).

در چارچوب حکمرانی، شفافیت یکی از ابزارهای اساسی تحقق پاسخگویی و پیشگیری از فساد محسوب می‌شود. دسترسی شهروندان به اطلاعات مربوط به فعالیت نهادهای عمومی زمینه نظارت اجتماعی، رسانه‌ای و نهادی را فراهم کرده و از تمرکز غیرپاسخگویی قدرت جلوگیری می‌کند. از این منظر، شفافیت نه تنها یک ارزش مدیریتی، بلکه سازوکاری نهادی برای ارتقای سلامت اداری، افزایش پاسخگویی و تقویت اعتماد عمومی به نهادهای حکومتی به شمار می‌آید (کمالی، ۱۳۹۲؛ بونداری^۲، ۲۰۲۵).

یکی از جلوه‌های مهم شفافیت در نظام‌های سیاسی، شفافیت پارلمانی است. پارلمان به عنوان نهاد نمایندگی مردم نقش محوری در قانون‌گذاری و نظارت بر دولت دارد؛ از این رو شفافیت در فرآیندهای تقنینی، از جمله انتشار مذاکرات مجلس، فعالیت کمیسیون‌ها و به‌ویژه نحوه رأی‌دهی نمایندگان، امکان ارزیابی عملکرد نمایندگان و تقویت پاسخگویی سیاسی را فراهم می‌کند. در این چارچوب، اطلاع شهروندان از آرای نمایندگان یکی از مهم‌ترین ابزارهای نظارت عمومی بر عملکرد تقنینی آنان محسوب می‌شود (بهرامی و همکاران، ۱۳۹۹؛ فونت و پریز-دوران^۳، ۲۰۲۲).

مفهوم و شاخص‌های حکمرانی خوب

مفهوم حکمرانی خوب از دهه ۱۹۹۰ میلادی در ادبیات توسعه و سیاست‌گذاری عمومی مطرح شد و به تدریج به یکی از چارچوب‌های مهم برای ارزیابی کیفیت عملکرد دولت‌ها تبدیل گردید. در این رویکرد، حکمرانی صرفاً به اعمال قدرت توسط دولت محدود نمی‌شود، بلکه نحوه اداره امور عمومی، میزان پاسخگویی نهادهای حکومتی و سطح مشارکت شهروندان نیز در ارزیابی آن نقش اساسی دارد (میدری و خیرخواهان، ۱۳۸۳؛ شنگ^۴، ۲۰۰۹).

براساس دیدگاه نهادهای بین‌المللی مانند بانک جهانی و برنامه توسعه سازمان ملل متحد، حکمرانی خوب بر مجموعه‌ای از اصول از جمله شفافیت، پاسخگویی، مشارکت شهروندان، حاکمیت قانون، کارآمدی نهادهای عمومی و مبارزه با فساد استوار است. تحقق این اصول می‌تواند به

شکل‌گیری نظامی منجر شود که در آن تصمیمات عمومی به صورت عادلانه، پاسخگو و مبتنی بر منافع عمومی اتخاذ می‌شوند (دربک و پین^۵، ۲۰۰۲؛ لیامبومبا^۶، ۲۰۲۳).

در میان این شاخص‌ها، شفافیت جایگاهی بنیادین دارد؛ زیرا تحقق بسیاری از مؤلفه‌های دیگر حکمرانی خوب، از جمله پاسخگویی و مشارکت شهروندان، تا حد زیادی به دسترسی شهروندان به اطلاعات وابسته است. شفافیت اطلاعاتی امکان نظارت عمومی بر عملکرد نهادهای حکومتی را فراهم ساخته و با کاهش زمینه‌های فساد و افزایش اعتماد عمومی، به ارتقای کیفیت حکمرانی کمک می‌کند (منظور و عباسی‌کلاش، ۱۳۹۸؛ هانسون و همکاران^۷، ۲۰۱۵).

جایگاه شفافیت در نظریه‌های دموکراسی

در نظریه‌های دموکراسی، شفافیت به عنوان یکی از پیش‌شرط‌های اساسی تحقق حکومت مردم‌سالار شناخته می‌شود؛ زیرا شهروندان برای ارزیابی عملکرد نهادهای عمومی و مشارکت در فرآیندهای سیاسی نیازمند دسترسی به اطلاعات مربوط به تصمیمات و اقدامات حکومت هستند (میچل^۸، ۱۹۹۸).

در نظریه نمایندگی سیاسی، نمایندگان به عنوان وکلای ملت موظف‌اند منافع شهروندان را در فرآیند قانون‌گذاری نمایندگی کنند. شفافیت در عملکرد نمایندگان، به‌ویژه در زمینه نحوه رأی‌دهی به طرح‌ها و لوایح، امکان ارزیابی عملکرد آنان را برای رأی‌دهندگان فراهم ساخته و موجب تقویت پاسخگویی سیاسی نمایندگان در برابر افکار عمومی می‌شود (والدرون، ۱۳۸۸؛ نورتون و لستون-باندیرا^۹، ۲۰۰۳).

همچنین در رویکردهای مبتنی بر پاسخگویی و دموکراسی مشارکتی، شفافیت شرط لازم برای نظارت عمومی و مشارکت آگاهانه شهروندان در فرآیندهای سیاسی تلقی می‌شود. دسترسی شهروندان به اطلاعات عمومی می‌تواند با افزایش آگاهی سیاسی جامعه، زمینه تقویت اعتماد اجتماعی و بهبود کیفیت حکمرانی را فراهم سازد (برتوک^{۱۰}، ۲۰۰۲؛ متیوس و همکاران^{۱۱}، ۲۰۲۳).

5. Drabek & Payne

6. Liambomba

7. Hansson et al

8. Mitchell

9. Norton & Leston-Bandeira

10. Bertok

11. Matheus et al

1. Armstrong

2. Bondar

3. Font & Pérez-Durán

4. Sheng

در مجموع، مباحث نظری نشان می‌دهد که شفافیت یکی از مؤلفه‌های اساسی در تحقق حکمرانی خوب و تقویت رابطه میان شهروندان و نهادهای حکومتی است. در این چارچوب، شفافیت در عملکرد پارلمان و به‌ویژه در آرای نمایندگان، می‌تواند به تقویت پاسخگویی سیاسی، افزایش اعتماد عمومی و ارتقای کیفیت قانون‌گذاری منجر شود؛ موضوعی که بررسی آن در نظام حقوقی جمهوری اسلامی ایران اهمیت ویژه‌ای دارد.

تحلیل رویه تقنینی شفافیت آرای نمایندگان در نظام حقوقی ایران

بررسی تحولات تقنینی سال‌های اخیر نشان می‌دهد که شفافیت آرای نمایندگان از یک مطالبه صرفاً سیاسی و اجتماعی فراتر رفته و به یکی از مهم‌ترین مسائل حقوق عمومی در حوزه تنظیم رابطه میان پاسخگویی عمومی و استقلال نهاد نمایندگی تبدیل شده است. اگرچه اصل شصت‌ونه قانون اساسی بر علنی بودن مذاکرات مجلس شورای اسلامی تأکید دارد، اما درباره انتشار آرای فردی نمایندگان حکم صریحی پیش‌بینی نشده است. این سکوت تقنینی موجب شکل‌گیری دو رویکرد متفاوت در ادبیات حقوق عمومی شده است؛ رویکرد نخست، شفافیت آرا را لازمه تحقق حاکمیت مردم و پاسخگویی نمایندگان می‌داند و رویکرد دوم، محرمانگی رأی را برای حفظ استقلال نماینده ضروری تلقی می‌کند (هاشمی، ۱۴۰۱).

نخستین تلاش جدی برای نهادهای سازش شفافیت آرای نمایندگان در قالب «طرح شفافیت آرای نمایندگان» در مجلس دهم صورت گرفت. هدف اصلی این طرح، افزایش امکان نظارت شهروندان بر عملکرد نمایندگان و تقویت مسئولیت‌پذیری آنان در فرآیند قانون‌گذاری بود. با وجود حمایت بخش قابل‌توجهی از افکار عمومی، این طرح در مرحله رأی‌گیری نتوانست حدنصاب لازم را کسب کند. بررسی مذاکرات مجلس نشان می‌دهد که مهم‌ترین استدلال مخالفان، احتمال تأثیرپذیری نمایندگان از فشارهای محلی، سیاسی و گروه‌های ذی‌نفوذ پس از انتشار آرای آنان بوده است (مشروح مذاکرات مجلس شورای اسلامی، ۱۳۹۸، جلسه ۲۸ مرداد ۱۳۹۸).

در ادامه، مجلس یازدهم با رویکردی متفاوت، موضوع شفافیت را در قالب «طرح شفافیت قوای سه‌گانه، دستگاه‌های اجرایی و سایر نهادها» دنبال کرد. این تغییر رویکرد نشان‌دهنده گذار تدریجی نظام حقوقی ایران از مفهوم محدود

شفافیت فردی به سمت شفافیت نهادی است. در گزارش کارشناسی مرکز پژوهش‌های مجلس تصریح شده است که شفافیت باید به‌عنوان یک اصل حاکم بر تمامی نهادهای عمومی تلقی شود و اختصاص آن به مجلس شورای اسلامی نمی‌تواند اهداف حکمرانی مطلوب را به‌طور کامل تأمین کند (مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، ۱۴۰۰).

از منظر حقوق اساسی، مهم‌ترین مسئله در این زمینه نحوه جمع میان اصل پاسخگویی و اصل استقلال نمایندگی است. مطابق اصل هشتاد و چهارم قانون اساسی، هر نماینده در برابر تمام ملت مسئول است و حق دارد درباره همه مسائل کشور اظهارنظر کند. همچنین اصل هشتاد و ششم قانون اساسی، آزادی رأی و اظهارنظر نمایندگان را تضمین کرده و هرگونه تعقیب یا مؤاخذه آنان را به سبب ایفای وظایف نمایندگی ممنوع دانسته است. به همین دلیل، برخی نویسندگان حقوق اساسی معتقدند که شفافیت نباید به ابزاری برای تحدید استقلال نماینده تبدیل شود (عمید زنجانی، ۱۳۹۸).

با این حال، تحلیل حقوقی رویه تقنینی سال‌های اخیر نشان می‌دهد که استقلال نمایندگی و شفافیت آرا الزاماً در تعارض با یکدیگر قرار ندارند. استقلال نماینده ناظر بر آزادی وی در اتخاذ تصمیم است، در حالی که شفافیت ناظر بر امکان نظارت عمومی بر نتایج تصمیم‌گیری است. از این منظر، پاسخگویی عمومی را می‌توان مکمل استقلال نمایندگی دانست، نه محدودکننده آن. در واقع، هرچه شهروندان از نحوه رأی نمایندگان آگاه‌تر باشند، امکان ارزیابی عملکرد آنان در فرآیندهای انتخاباتی نیز افزایش می‌یابد (قاضی شریعت‌پناهی، ۱۳۹۶).

بررسی مجموع تحولات تقنینی اخیر نشان می‌دهد که نظام حقوقی ایران به تدریج در حال حرکت به سوی پذیرش الگوی «شفافیت مسئولانه» است؛ الگویی که در آن حق دسترسی شهروندان به اطلاعات عمومی از یکسو و ضرورت حفظ کارآمدی و استقلال نهاد نمایندگی از سوی دیگر مورد توجه قرار می‌گیرد. بر این اساس، می‌توان نتیجه گرفت که جهت‌گیری غالب رویه تقنینی کشور مؤید پذیرش تدریجی شفافیت به‌عنوان یکی از الزامات حکمرانی خوب، ارتقای مشروعیت تقنینی و تقویت اعتماد عمومی نسبت به نهاد قانون‌گذاری است (مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، ۱۴۰۰؛ هاشمی، ۱۴۰۱).

مبانی حقوقی شفافیت آرای نمایندگان در نظام

جمهوری اسلامی ایران

مبانی قانون اساسی

بررسی جایگاه شفافیت آرای نمایندگان در نظام حقوقی ایران مستلزم تحلیل اصول مرتبط قانون اساسی است. هرچند در قانون اساسی به طور صریح به «شفافیت آرای نمایندگان» اشاره نشده است، اما برخی اصول آن ظرفیت‌های حقوقی مهمی برای تقویت شفافیت و پاسخگویی در فرآیند قانون‌گذاری فراهم می‌کنند.

اصل ششم قانون اساسی اداره امور کشور را متکی بر آرای عمومی دانسته و بر نقش مردم در تعیین سرنوشت سیاسی تأکید می‌کند. تحقق واقعی این اصل مستلزم آن است که شهروندان بتوانند عملکرد نمایندگان منتخب خود را ارزیابی کنند؛ امری که بدون دسترسی به اطلاعات مربوط به نحوه رأی‌دهی نمایندگان به طور کامل امکان‌پذیر نیست. از این منظر، شفافیت در آرای نمایندگان می‌تواند یکی از الزامات تقویت مردم‌سالاری و پاسخگویی نمایندگان تلقی شود (طاهری و ارسطا، ۱۳۹۵).

همچنین اصل پنجاه‌وشش قانون اساسی با تأکید بر حاکمیت انسان بر سرنوشت اجتماعی خود، مبنای نظری مشارکت عمومی در اداره امور کشور را فراهم می‌کند. تحقق این مشارکت مستلزم دسترسی شهروندان به اطلاعات مربوط به تصمیمات عمومی است؛ زیرا بدون آگاهی از فرآیندهای تصمیم‌گیری، امکان اعمال آگاهانه حق حاکمیت وجود نخواهد داشت (انصاری، ۱۳۸۷).

در کنار این اصول، اصل شصت‌ودو ماهیت نمایندگی مجلس را تبیین کرده و اصل هشتاد و چهارم مسئولیت نمایندگان در برابر تمام ملت را مورد تصریح قرار می‌دهد. مسئولیت نمایندگان در برابر ملت اقتضا می‌کند که عملکرد تقنینی آنان در معرض نظارت عمومی قرار گیرد و شهروندان بتوانند از مواضع نمایندگان خود در قبال مسائل مختلف آگاه شوند (بهرامی و همکاران، ۱۳۹۹).

مهم‌ترین مبنای حقوقی شفافیت پارلمانی در قانون اساسی را می‌توان در اصل شصت‌ونه مشاهده کرد که بر علنی بودن مذاکرات مجلس تأکید دارد. براساس این اصل، مذاکرات مجلس باید به صورت علنی برگزار شده و گزارش کامل آن در اختیار عموم قرار گیرد. این اصل نشان‌دهنده رویکرد قانون‌گذار اساسی به ضرورت شفافیت در فرآیند قانون‌گذاری است و می‌توان شفافیت آرای نمایندگان را در

امتداد همین منطق حقوقی تفسیر کرد (نوروزپور و پروین، ۱۴۰۰).

در مقابل، اصل هشتاد و ششم قانون اساسی آزادی نمایندگان در اظهارنظر و رأی را تضمین می‌کند. این اصل برای حفظ استقلال نمایندگان در فرآیند تقنین پیش‌بینی شده است. از این رو، تحلیل حقوقی شفافیت آرای نمایندگان مستلزم ایجاد تعادل میان استقلال نماینده و ضرورت پاسخگویی او در برابر افکار عمومی است (الماسی، ۱۳۹۷).

در مجموع، هرچند قانون اساسی تصریح مستقیمی بر انتشار آرای فردی نمایندگان ندارد، اما اصولی مانند علنی بودن مذاکرات مجلس، مسئولیت نمایندگان در برابر ملت و مردم‌سالار بودن نظام سیاسی ظرفیت‌های تفسیری مهمی برای تقویت شفافیت در فرآیند قانون‌گذاری فراهم می‌کنند.

قوانین عادی و مقررات پارلمانی

در کنار قانون اساسی، برخی قوانین عادی و مقررات پارلمانی نیز در تحلیل جایگاه شفافیت در عملکرد مجلس شورای اسلامی قابل توجه‌اند. مهم‌ترین این مقررات، آیین‌نامه داخلی مجلس شورای اسلامی است که چارچوب اداره جلسات و نحوه رأی‌گیری در مجلس را تعیین می‌کند. بر اساس این آیین‌نامه، رأی‌گیری می‌تواند به شیوه‌های مختلفی از جمله قیام و قعود، رأی‌گیری الکترونیکی و رأی‌گیری مخفی با ورقه انجام شود. در بسیاری از موارد، نتیجه رأی‌گیری به صورت کلی اعلام می‌شود و آرای فردی نمایندگان به طور منظم منتشر نمی‌گردد؛ موضوعی که در سال‌های اخیر به یکی از محورهای بحث درباره اصلاح مقررات پارلمانی تبدیل شده است (الماسی، ۱۴۰۰).

از سوی دیگر، قانون انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات مصوب ۱۳۸۸ یکی از مهم‌ترین اسناد قانونی در زمینه شفافیت اطلاعاتی در نظام حقوقی ایران محسوب می‌شود. این قانون با شناسایی حق دسترسی شهروندان به اطلاعات عمومی، دستگاه‌های عمومی را موظف می‌کند اطلاعات غیرمحرمانه را در اختیار متقاضیان قرار دهند. هرچند این قانون به طور خاص به آرای نمایندگان مجلس اشاره نکرده است، اما از منظر مبنای کلی شفافیت و حق دسترسی به اطلاعات می‌تواند در تحلیل شفافیت پارلمانی مورد استناد قرار گیرد (انصاری، ۱۳۸۷؛ نوروزپور و پروین، ۱۴۰۰).

همچنین قوانین مرتبط با سلامت اداری و مبارزه با فساد نیز به طور غیرمستقیم با موضوع شفافیت ارتباط دارند. این قوانین با تأکید بر شفافیت در عملکرد دستگاه‌های عمومی،

تلاش دارند زمینه‌های بروز فساد اداری را کاهش دهند. در این چارچوب، شفافیت اطلاعاتی به‌عنوان یکی از ابزارهای مهم برای تقویت پاسخگویی و افزایش سلامت اداری شناخته می‌شود (منظور و عباسی کلاش، ۱۳۹۸).

با این حال، بررسی قوانین عادی نشان می‌دهد که نظام حقوقی موجود هنوز سازوکار الزام‌آور و نظام‌مندی برای انتشار عمومی آرای فردی نمایندگان پیش‌بینی نکرده است.

سیر تقنینی طرح شفافیت آرای نمایندگان

در سال‌های اخیر، موضوع شفافیت آرای نمایندگان به یکی از مباحث مهم در نظام تقنینی ایران تبدیل شده و طرح‌هایی با عناوینی نظیر «شفافیت آرای نمایندگان» یا «شفافیت قوای سه‌گانه و سایر نهادها» در مجلس شورای اسلامی مطرح شده است. این طرح‌ها با فراز و نشیب‌های تقنینی متعددی همراه بوده و در فرآیند بررسی دستخوش اصلاحات مختلف شده‌اند (ابراهیمی و همکاران، ۱۴۰۳).

موافقان این طرح‌ها معتقدند که شفافیت آرای نمایندگان می‌تواند به تقویت پاسخگویی سیاسی، افزایش اعتماد عمومی و ارتقای کیفیت قانون‌گذاری کمک کند. از دیدگاه آنان، اطلاع شهروندان از نحوه رأی‌دهی نمایندگان، امکان ارزیابی دقیق‌تر عملکرد آنان را فراهم ساخته و رابطه نمایندگی میان مردم و مجلس را تقویت می‌کند (فتحی و همکاران، ۱۴۰۳). در مقابل، برخی مخالفان معتقدند که انتشار عمومی آرای نمایندگان ممکن است موجب افزایش فشارهای سیاسی یا محلی بر نمایندگان شده و استقلال آنان در تصمیم‌گیری تقنینی را تحت تأثیر قرار دهد. از این‌رو، مسئله شفافیت آرای نمایندگان همچنان یکی از موضوعات مورد بحث در ادبیات حقوق عمومی ایران محسوب می‌شود (الماسی، ۱۳۹۷).

ارزیابی حقوقی وضعیت موجود

ارزیابی وضعیت موجود نشان می‌دهد که نظام تقنینی ایران از برخی سازوکارهای شفافیت، از جمله علنی بودن جلسات مجلس و انتشار مشروح مذاکرات، برخوردار است که امکان آگاهی عمومی از روند کلی مباحثات تقنینی را فراهم می‌کند (نوروزپور و پروین، ۱۴۰۰).

با این حال، یکی از مهم‌ترین چالش‌ها، عدم انتشار منظم و نظام‌مند آرای فردی نمایندگان در بسیاری از موارد رأی‌گیری است. این مسئله موجب می‌شود شهروندان نتوانند به‌طور دقیق از مواضع تقنینی نمایندگان خود در قبال طرح‌ها

و لوایح مختلف آگاه شوند و در نتیجه امکان ارزیابی عملکرد آنان محدود می‌شود (بهرامی و همکاران، ۱۳۹۹).

از منظر حقوقی، خلأ مقررات صریح درباره الزام به انتشار آرای نمایندگان، نبود سامانه جامع داده‌های تقنینی و ضعف سازوکارهای نظارتی از مهم‌ترین کاستی‌های وضعیت موجود به شمار می‌رود. بنابراین، تقویت شفافیت در آرای نمایندگان مستلزم اصلاح مقررات پارلمانی، توسعه زیرساخت‌های اطلاعاتی و ایجاد سازوکارهای حقوقی روشن برای تحقق پاسخگویی نمایندگان در چارچوب شاخص‌های حکمرانی خوب است (فتحی، و همکاران، ۱۴۰۳).

تحلیل شفافیت آرای نمایندگان براساس شاخص‌های حکمرانی خوب

شفافیت در نظام‌های حکمرانی معاصر یکی از مؤلفه‌های اساسی حکمرانی خوب محسوب می‌شود و نقش مهمی در تقویت پاسخگویی، مشارکت شهروندان، پیشگیری از فساد و افزایش کارآمدی نهادهای عمومی ایفا می‌کند (تانزی^۱، ۱۹۹۸؛ برتوک^۲، ۲۰۰۲). در چارچوب حکمرانی خوب، شفافیت به معنای دسترسی عمومی به اطلاعات مربوط به تصمیمات و عملکرد نهادهای حکومتی است؛ امری که امکان نظارت اجتماعی و ارزیابی عملکرد نهادهای قدرت را فراهم می‌سازد (آرمسترانگ^۳، ۲۰۱۱).

در حوزه قانون‌گذاری نیز شفافیت به‌ویژه در آرای نمایندگان پارلمان از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است؛ زیرا رأی نمایندگان بیانگر موضع رسمی آنان در قبال مسائل عمومی است و می‌تواند مبنای ارزیابی عملکرد تقنینی آنان توسط شهروندان قرار گیرد (نورتون و لستون-باندیرا^۴، ۲۰۰۳). از این منظر، بررسی شفافیت آرای نمایندگان در پرتو شاخص‌های حکمرانی خوب می‌تواند پیامدهای نهادی این اصل را در نظام تقنینی بهتر آشکار سازد.

شفافیت و پاسخگویی

پاسخگویی یکی از ارکان اصلی حکمرانی خوب است و ارتباط مستقیمی با شفافیت اطلاعاتی دارد. در نظام‌های مردم‌سالار، نمایندگان پارلمان به‌عنوان وکلای ملت مسئول تصمیمات تقنینی خود در برابر شهروندان هستند. تحقق این مسئولیت

1. Tanzi
2. Bertok
3. Armstrong
4. Norton & Leston-Bandeira

مستلزم آن است که عملکرد تقنینی آنان در معرض نظارت عمومی قرار گیرد (نوروزپور و پروین، ۱۴۰۰).

شفافیت در آرای نمایندگان می‌تواند سازوکاری مؤثر برای تقویت پاسخگویی سیاسی باشد؛ زیرا انتشار عمومی آرای نمایندگان امکان ارزیابی مواضع تقنینی آنان را برای شهروندان فراهم می‌کند. در چنین شرایطی، نمایندگان ناگزیر خواهند بود تصمیمات خود را در برابر افکار عمومی توجیه کنند و این امر می‌تواند به افزایش مسئولیت‌پذیری آنان در فرآیند قانون‌گذاری منجر شود (بهرامی و همکاران، ۱۳۹۹).

علاوه بر این، شفافیت آرای نمایندگان زمینه تقویت نظارت عمومی بر عملکرد پارلمان را فراهم می‌سازد. رسانه‌ها، نهادهای مدنی و مراکز پژوهشی در صورت دسترسی به داده‌های مربوط به آرای نمایندگان می‌توانند تحلیل‌های دقیق‌تری از روندهای قانون‌گذاری ارائه دهند و بدین ترتیب سطح پاسخگویی نهاد قانون‌گذاری افزایش یابد (متیوس و همکاران^۱، ۲۰۲۳؛ دوبا و لهوه‌لا^۲، ۲۰۲۵).

شفافیت و مشارکت شهروندان

مشارکت سیاسی شهروندان یکی دیگر از شاخص‌های مهم حکمرانی خوب است. مشارکت مؤثر در فرآیندهای سیاسی مستلزم دسترسی شهروندان به اطلاعات مربوط به عملکرد نهادهای حکومتی است؛ زیرا بدون آگاهی از تصمیمات عمومی، امکان مشارکت آگاهانه در فرآیندهای سیاسی فراهم نمی‌شود (فونت و پرز-دوران^۳، ۲۰۱۶).

شفافیت در آرای نمایندگان می‌تواند به افزایش آگاهی سیاسی شهروندان درباره مواضع تقنینی نمایندگان کمک کند. اطلاع رأی‌دهندگان از نحوه رأی‌دهی نمایندگان در موضوعات مختلف، زمینه ارزیابی دقیق‌تر عملکرد آنان را فراهم کرده و می‌تواند بر رفتار انتخاباتی شهروندان در انتخابات بعدی تأثیر بگذارد. در نتیجه، شفافیت می‌تواند به تقویت رقابت سیاسی و افزایش پاسخگویی نمایندگان در برابر رأی‌دهندگان منجر شود (هانسون و همکاران^۴، ۲۰۱۷).

از سوی دیگر، دسترسی عمومی به اطلاعات تقنینی می‌تواند به تقویت سرمایه اجتماعی و اعتماد متقابل میان شهروندان و نهادهای حکومتی کمک کند؛ زیرا شفافیت اطلاعاتی احساس مشارکت و تعلق شهروندان به فرآیندهای

تصمیم‌گیری عمومی را افزایش می‌دهد (میتچل^۵، ۲۰۱۴؛ ارشاد و همکاران^۶، ۲۰۲۵).

شفافیت و مبارزه با فساد

یکی از مهم‌ترین کارکردهای شفافیت در نظام‌های حکمرانی، کاهش زمینه‌های بروز فساد و سوءاستفاده از قدرت است. در فرآیند قانون‌گذاری، امکان شکل‌گیری تعارض منافع یا لابی‌گری پنهان وجود دارد که می‌تواند بر تصمیمات تقنینی تأثیر بگذارد (تانزی^۷، ۱۹۹۸).

انتشار عمومی آرای نمایندگان می‌تواند به کاهش این مخاطرات کمک کند؛ زیرا در چنین شرایطی مواضع تقنینی نمایندگان در معرض نظارت عمومی قرار می‌گیرد و امکان بررسی ارتباط میان آرای آنان و منافع احتمالی گروه‌های ذی‌نفع افزایش می‌یابد. این امر می‌تواند احتمال تصمیم‌گیری‌های مبتنی بر منافع خاص را کاهش دهد (الماسی، ۱۴۰۰).

علاوه بر این، شفافیت آرای نمایندگان می‌تواند تأثیرگذاری لابی‌های غیرشفاف بر فرآیند قانون‌گذاری را محدود کند. هنگامی که تصمیمات تقنینی در معرض دید عمومی قرار گیرد، فشارهای غیررسمی و پنهان بر نمایندگان با دشواری بیشتری اعمال خواهد شد و در نتیجه احتمال بروز فساد سیاسی کاهش می‌یابد (برتوک^۸، ۲۰۰۲).

شفافیت و کارآمدی تقنین

کارآمدی نظام تقنینی از دیگر شاخص‌های مهم حکمرانی خوب است. فرآیند قانون‌گذاری زمانی کارآمد تلقی می‌شود که قوانین بر اساس بررسی‌های کارشناسی و در راستای منافع عمومی تصویب شوند (داودی و همکاران، ۱۳۹۸).

شفافیت در آرای نمایندگان می‌تواند به ارتقای کیفیت قانون‌گذاری کمک کند؛ زیرا آگاهی نمایندگان از انتشار عمومی آرای آنان موجب می‌شود که در فرآیند رأی‌دهی دقت و مسئولیت بیشتری به خرج دهند. چنین وضعیتی می‌تواند به افزایش کیفیت مباحثات تقنینی و کاهش تصمیم‌گیری‌های شتاب‌زده یا غیرکارشناسی منجر شود (فتحی و همکاران، ۱۴۰۳).

از سوی دیگر، دسترسی پژوهشگران و مراکز مطالعاتی به داده‌های مربوط به آرای نمایندگان می‌تواند زمینه تحلیل‌های

5. Mitchell

6. Arshad et al

7. Tanzi

8. Bertok

1 Matheus et al

2 Duba & Lehohla

3. Font & Pérez-Durán

4. Hansson et al

علمی درباره روندهای قانون‌گذاری را فراهم سازد و این امر به اصلاح و بهبود فرآیندهای تقنینی کمک می‌کند (متیوس و همکاران^۱، ۲۰۲۳).

شفافیت و اعتماد عمومی

اعتماد عمومی یکی از مهم‌ترین سرمایه‌های اجتماعی در نظام‌های سیاسی است و تأثیر مستقیمی بر مشروعیت و کارآمدی نهادهای حکمرانی دارد. در صورتی که شهروندان نسبت به عملکرد نهادهای عمومی دچار بی‌اعتمادی شوند، مشارکت سیاسی کاهش یافته و فاصله میان دولت و جامعه افزایش می‌یابد (شنگ^۲، ۲۰۱۷).

شفافیت در عملکرد پارلمان می‌تواند نقش مهمی در تقویت اعتماد نهادی ایفا کند. انتشار اطلاعات مربوط به تصمیمات و آرای نمایندگان موجب می‌شود شهروندان فرآیند قانون‌گذاری را شفاف‌تر مشاهده کرده و نسبت به عملکرد نهاد قانون‌گذاری احساس اعتماد بیشتری داشته باشند (نورتون و لستون-باندیرا^۳، ۲۰۳۳).

علاوه بر این، شفافیت می‌تواند مشروعیت تصمیمات تقنینی را افزایش دهد؛ زیرا زمانی که فرآیند تصویب قوانین در معرض دید عمومی قرار گیرد، پذیرش اجتماعی قوانین نیز افزایش می‌یابد. در این چارچوب، شفافیت آرای نمایندگان را می‌توان یکی از عوامل تقویت پیوند میان شهروندان و نهادهای حکومتی و ارتقای سرمایه اجتماعی در نظام سیاسی دانست.

در مجموع، تحلیل شفافیت آرای نمایندگان در چارچوب شاخص‌های حکمرانی خوب نشان می‌دهد که این اصل نقشی چندبعدی در ارتقای کیفیت حکمرانی ایفا می‌کند. شفافیت در آرای نمایندگان از یک سو با تقویت پاسخگویی سیاسی، امکان نظارت عمومی بر عملکرد تقنینی نمایندگان را فراهم می‌سازد و از سوی دیگر با افزایش دسترسی شهروندان به اطلاعات تقنینی، زمینه مشارکت آگاهانه آنان در فرآیندهای سیاسی را تقویت می‌کند. افزون بر این، شفافیت می‌تواند با محدود کردن لابی‌گری‌های پنهان و کاهش زمینه‌های تعارض منافع، به پیشگیری از فساد در فرآیند قانون‌گذاری کمک کند. در عین حال، انتشار آرای نمایندگان می‌تواند موجب افزایش مسئولیت‌پذیری تقنینی و ارتقای کیفیت تصمیم‌گیری‌های قانون‌گذاری شود و از این طریق کارآمدی

نظام تقنینی را تقویت نماید. در نهایت، مجموع این آثار می‌تواند به افزایش اعتماد عمومی به نهاد قانون‌گذاری و تقویت سرمایه اجتماعی در نظام سیاسی منجر شود. بر این اساس، شفافیت آرای نمایندگان را می‌توان یکی از ابزارهای نهادی مهم برای ارتقای حکمرانی خوب در نظام تقنینی دانست؛ هرچند تحقق کامل آن مستلزم توجه به چالش‌ها و ملاحظات حقوقی و نهادی است که در بخش بعدی مورد بررسی قرار خواهد گرفت.

چالش‌ها و موانع تحقق شفافیت آرای نمایندگان

با وجود تأکید نظری بر اهمیت شفافیت در نظام‌های حکمرانی خوب، تحقق شفافیت آرای نمایندگان در نظام تقنینی ایران با موانع و چالش‌های متعددی مواجه است. این چالش‌ها صرفاً محدود به حوزه حقوقی نیست، بلکه ابعاد سیاسی، اجتماعی و نهادی را نیز در بر می‌گیرد. بررسی این موانع می‌تواند به فهم دقیق‌تر زمینه‌های مقاومت در برابر اجرای کامل شفافیت و نیز طراحی سازوکارهای اصلاحی مناسب کمک کند (میدری و خیرخواهان، ۱۳۸۳).

چالش‌های حقوقی

یکی از مهم‌ترین موانع تحقق شفافیت آرای نمایندگان، فقدان یک چارچوب قانونی جامع و الزام‌آور در این زمینه است. هرچند برخی اصول قانون اساسی مانند اصل ۶۹ مبنی بر علنی بودن مذاکرات مجلس و اصل ۸۴ در خصوص مسئولیت نمایندگان در برابر ملت می‌توانند مبنایی برای تقویت شفافیت تلقی شوند، اما در قوانین عادی و آیین‌نامه داخلی مجلس الزام صریح و فراگیری برای انتشار عمومی آرای فردی نمایندگان پیش‌بینی نشده است. در نتیجه، شفافیت آرای نمایندگان بیشتر به تصمیمات موردی و اراده نهادی مجلس وابسته است و از پشتوانه حقوقی مستحکم برخوردار نیست (انصاری، ۱۳۸۷).

چالش دیگر در این حوزه، ابهام در قلمرو شفافیت است. هنوز مشخص نیست که شفافیت آرای نمایندگان باید شامل چه دسته‌ای از آراء شود؛ برای مثال آیا این شفافیت باید تمامی رأی‌گیری‌ها از جمله رأی‌گیری‌های مرتبط با موضوعات حساس سیاسی، امنیتی یا سیاست خارجی را نیز دربر گیرد یا خیر. همچنین نسبت میان شفافیت آرای نمایندگان و اصل ۸۶ قانون اساسی که بر آزادی نماینده در اظهارنظر و رأی تأکید دارد، از جمله مسائل حقوقی قابل بحث است. این

1. Matheus et al
2. Sheng
3. Norton & Leston-Bandeira

ابهام‌ها موجب شده است که در برخی موارد، شفافیت به‌عنوان امری قابل تفسیر و نه الزام حقوقی قطعی تلقی شود.

چالش‌های سیاسی

تحقق شفافیت در فرآیند قانون‌گذاری با ملاحظات و چالش‌های سیاسی نیز مواجه است. یکی از مهم‌ترین این چالش‌ها، فشار گروه‌های ذی‌نفوذ است. در بسیاری از موارد، گروه‌های اقتصادی، صنفی یا سیاسی که منافع خاصی در نتایج قانون‌گذاری دارند، تلاش می‌کنند بر تصمیمات نمایندگان تأثیر بگذارند. در شرایطی که آرای نمایندگان به‌صورت عمومی منتشر شود، این گروه‌ها ممکن است فشارهای مستقیم یا غیرمستقیم بیشتری بر نمایندگان وارد کنند تا آنان را به اتخاذ مواضع مطلوب خود سوق دهند (تانزی^۱، ۱۹۹۸).

علاوه بر این، رقابت‌های جناحی و ملاحظات سیاسی نیز می‌تواند مانعی برای پذیرش شفافیت کامل باشد. در فضای رقابت‌های سیاسی، انتشار آرای نمایندگان ممکن است به ابزاری برای تخریب سیاسی یا بهره‌برداری تبلیغاتی تبدیل شود. این وضعیت می‌تواند برخی نمایندگان را به این نگرانی برساند که شفافیت آراء، به‌جای تقویت مسئولیت‌پذیری، به افزایش تنش‌های سیاسی و رقابت‌های جناحی منجر شود.

چالش‌های اجتماعی

در سطح اجتماعی نیز برخی چالش‌ها می‌تواند اجرای شفافیت آرای نمایندگان را با دشواری مواجه سازد. یکی از این چالش‌ها، خطر شکل‌گیری گرایش‌های پوپولیستی در فرآیند تصمیم‌گیری تقنینی است. در شرایطی که آرای نمایندگان به‌طور کامل در معرض افکار عمومی قرار گیرد، ممکن است برخی نمایندگان برای حفظ محبوبیت اجتماعی یا جلوگیری از انتقادات رسانه‌ای، تصمیماتی اتخاذ کنند که بیشتر مبتنی بر مطالبات کوتاه‌مدت و احساسی جامعه باشد تا تحلیل‌های کارشناسی و منافع بلندمدت کشور (هانسون و همکاران^۲، ۲۰۱۵).

از سوی دیگر، احتمال سوءبرداشت افکار عمومی از آرای نمایندگان نیز وجود دارد. تصمیمات تقنینی معمولاً در بسترهای پیچیده کارشناسی اتخاذ می‌شوند و ممکن است رأی یک نماینده در ظاهر با برداشت عمومی از یک مسئله همخوان نباشد، در حالی که دلایل کارشناسی یا مصالح

کلان‌تری در پس آن وجود داشته است. در صورت نبود سازوکارهای مناسب برای تبیین و تحلیل تصمیمات تقنینی، انتشار صرف آرای نمایندگان ممکن است به برداشت‌های سطحی یا قضاوت‌های نادرست منجر شود.

چالش‌های نهادی و اجرایی

در کنار چالش‌های حقوقی، سیاسی و اجتماعی، موانع نهادی و اجرایی نیز در مسیر تحقق شفافیت وجود دارد. یکی از این موانع، ضعف زیرساخت‌های اطلاعاتی و فناوریانه در انتشار داده‌های تقنینی است. تحقق شفافیت واقعی مستلزم آن است که اطلاعات مربوط به آرای نمایندگان به‌صورت دقیق، نظام‌مند و قابل دسترسی برای عموم منتشر شود (برتوک^۳، ۲۰۰۲).

از سوی دیگر، نبود یک سامانه جامع و کارآمد برای انتشار آرای نمایندگان نیز از جمله مشکلات موجود محسوب می‌شود. در بسیاری از پارلمان‌های پیشرفته، سامانه‌های برخطی وجود دارد که امکان مشاهده آرای هر نماینده، بررسی سوابق رأی‌گیری و تحلیل روندهای تقنینی را برای شهروندان و پژوهشگران فراهم می‌کند. در صورت فقدان چنین سامانه‌ای، حتی اگر اصل شفافیت به‌صورت قانونی پذیرفته شود، اجرای مؤثر آن با دشواری مواجه خواهد شد.

در مجموع، تحقق شفافیت آرای نمایندگان مستلزم رفع همزمان مجموعه‌ای از موانع حقوقی، سیاسی، اجتماعی و نهادی است. تنها در صورت اتخاذ رویکردی جامع و تدریجی در اصلاح ساختارهای تقنینی و نهادی می‌توان انتظار داشت که شفافیت به‌عنوان یکی از ارکان حکمرانی خوب در فرآیند قانون‌گذاری نهادینه شود.

الگوی مطلوب شفافیت آرای نمایندگان در چارچوب حکمرانی خوب

با توجه به چالش‌های حقوقی، سیاسی، اجتماعی و نهادی مطرح شده در بخش پیشین، تحقق شفافیت آرای نمایندگان مستلزم طراحی الگویی جامع و چندبعدی است که ضمن تأمین اصل پاسخگویی، استقلال نمایندگان و کارآمدی فرآیند تقنین را نیز حفظ کند. چنین الگویی باید در چارچوب شاخص‌های حکمرانی خوب و با تکیه بر اصول حقوق عمومی و الزامات عصر اطلاعات طراحی شود.

1. Tanzi
2. Hansson et al

3. Bertok

اصول حاکم

جنبه توصیه‌ای پیدا کنند. این ضمانت اجرا می‌تواند شامل تکالیف نهادی برای انتشار به‌موقع اطلاعات و نظارت بر اجرای مقررات مربوط به شفافیت باشد.

سازوکارهای فناورانه

در عصر حکومت دیجیتال، تحقق شفافیت پارلمانی بدون استفاده از ابزارهای فناورانه امکان‌پذیر نیست. از این رو، توسعه زیرساخت‌های فناورانه یکی از ارکان اساسی الگوی پیشنهادی محسوب می‌شود.

الف) سامانه برخط آرای نمایندگان

یکی از مهم‌ترین ابزارهای تحقق شفافیت، ایجاد سامانه برخط آرای نمایندگان است. این سامانه باید امکان ثبت دقیق و لحظه‌ای آرای نمایندگان را فراهم کند و اطلاعات مربوط به هر رأی‌گیری را به‌صورت ساختاریافته در اختیار کاربران قرار دهد.

همچنین سامانه مذکور باید دارای قابلیت جستجوی پیشرفته باشد تا کاربران بتوانند بر اساس موضوع، تاریخ، طرح یا نام نماینده اطلاعات موردنظر خود را بازیابی کنند. فراهم کردن دسترسی آزاد عمومی به این سامانه و ارائه سوابق رأی‌دهی هر نماینده نیز از دیگر الزامات آن است. چنین سامانه‌ای می‌تواند نقش مهمی در ارتقای شفافیت و پاسخگویی تقنینی ایفا کند.

ب) داده‌باز پارلمانی

در کنار انتشار اطلاعات در قالب‌های متداول، لازم است داده‌های پارلمانی به صورت داده‌باز نیز منتشر شوند. انتشار اطلاعات در قالب‌های قابل پردازش مانند فایل‌های ساختاریافته، امکان استفاده پژوهشگران، تحلیلگران و رسانه‌ها از داده‌های تقنینی را فراهم می‌کند.

ارائه رابط برنامه‌نویسی کاربردی (API) برای دسترسی به داده‌ها می‌تواند زمینه توسعه ابزارهای تحلیلی و سامانه‌های نظارتی مستقل را فراهم سازد. این رویکرد همچنین به تقویت روزنامه‌نگاری داده‌محور کمک می‌کند و امکان تحلیل دقیق‌تر عملکرد نمایندگان و روندهای قانون‌گذاری را افزایش می‌دهد.

الگوی مطلوب شفافیت آرای نمایندگان باید بر مجموعه‌ای از اصول بنیادین استوار باشد که چارچوب هنجاری اجرای این سیاست را مشخص می‌کنند.

نخست، اصل شفافیت حداکثری است. بر اساس این اصل، انتشار اطلاعات مربوط به فرآیندهای تقنینی و آرای نمایندگان باید به‌عنوان قاعده عمومی تلقی شود و محدودیت‌ها تنها در موارد استثنایی و با توجیه حقوقی مشخص اعمال گردد. این رویکرد با استانداردهای حکمرانی خوب و اصل علنی بودن تصمیمات عمومی سازگار است.

دوم، اصل پاسخگویی است. نمایندگان به‌عنوان وکلای ملت در برابر شهروندان مسئول هستند و اطلاع‌رسانی درباره نحوه رأی‌دهی آنان یکی از مهم‌ترین ابزارهای تحقق پاسخگویی سیاسی به شمار می‌رود. شفافیت آراء زمینه‌ای فراهم می‌کند تا شهروندان بتوانند عملکرد نمایندگان خود را ارزیابی کنند.

سوم، اصل دسترسی آزاد به اطلاعات است. در چارچوب این اصل، اطلاعات مربوط به فعالیت‌های تقنینی باید بدون تبعیض و به‌صورت برابر در اختیار عموم قرار گیرد. دسترسی آزاد به اطلاعات یکی از ارکان نظام‌های دموکراتیک و از الزامات شفافیت نهادی محسوب می‌شود.

چهارم، اصل حمایت از استقلال نمایندگان است. در کنار ضرورت شفافیت، باید سازوکارهایی پیش‌بینی شود که استقلال نمایندگان در اظهارنظر و رأی‌دهی حفظ شود. شفافیت نباید به‌گونه‌ای اجرا شود که نمایندگان را در معرض فشارهای نامتعارف سیاسی یا اجتماعی قرار دهد.

سازوکارهای حقوقی

اجرای مؤثر شفافیت آرای نمایندگان نیازمند ایجاد بسترهای حقوقی مناسب است. نخستین گام در این زمینه، اصلاح آیین‌نامه داخلی مجلس شورای اسلامی است. در این اصلاحات باید انتشار نظام‌مند آرای نمایندگان در تمامی رأی‌گیری‌های علنی به‌عنوان یک قاعده عمومی پیش‌بینی شود.

علاوه بر آن، می‌توان الزام قانونی انتشار آرای نمایندگان را در قالب قانون عادی پیش‌بینی کرد. چنین قانونی می‌تواند چارچوب دقیق انتشار آراء، قلمرو شفافیت و موارد استثنایی را مشخص سازد و از تفسیرهای متفاوت جلوگیری کند.

در کنار این موارد، پیش‌بینی ضمانت اجرا نیز ضروری است. بدون ضمانت اجرایی مؤثر، قواعد شفافیت ممکن است صرفاً

سازوکارهای نظارتی

شفافیت زمانی معنا پیدا می کند که سازوکارهای نظارتی مؤثر برای استفاده از اطلاعات منتشرشده وجود داشته باشد. در این زمینه، سه سطح از نظارت قابل تصور است.

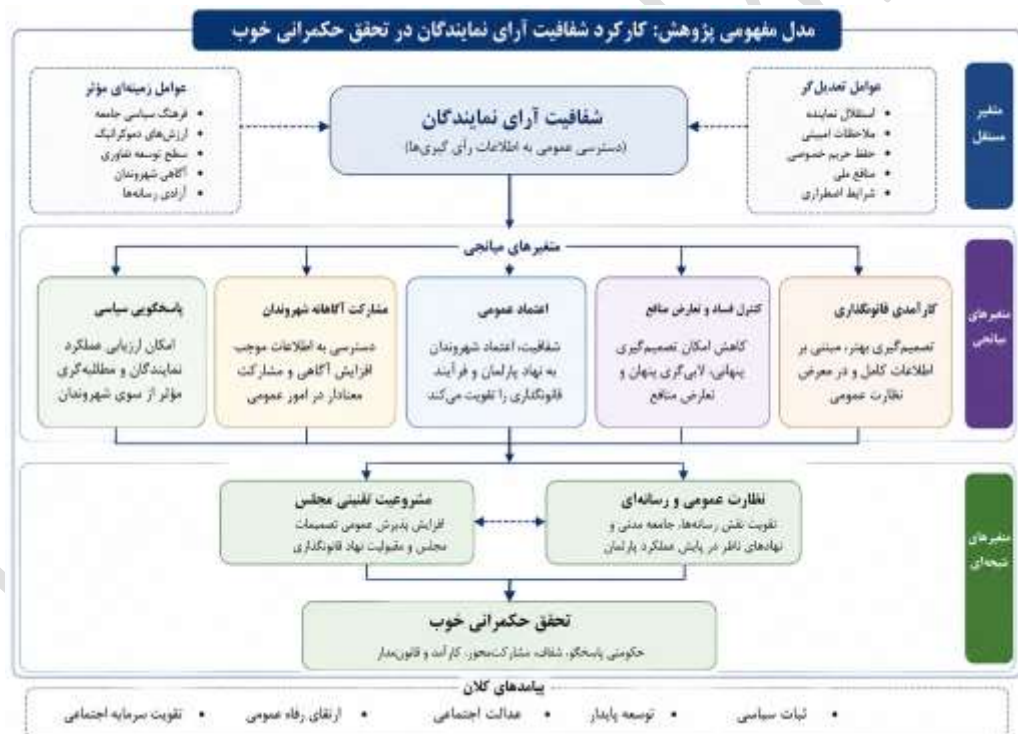
نخست، نظارت عمومی شهروندان است. دسترسی آزاد شهروندان به اطلاعات مربوط به آرای نمایندگان به آنان امکان می دهد عملکرد نمایندگان حوزه انتخابیه خود را ارزیابی کرده و در انتخابات آینده تصمیم آگاهانه تری اتخاذ کنند.

دوم، نظارت رسانه ها است. رسانه ها می توانند با تحلیل داده های مربوط به آرای نمایندگان، نقش مهمی در افزایش شفافیت و اطلاع رسانی عمومی ایفا کنند. رسانه های حرفه ای همچنین قادرند روندهای تقنینی و رفتار رأی دهی نمایندگان را به صورت تحلیلی بررسی کنند.

سوم، نقش نهادهای مدنی و سازمان های مردم نهاد است. این نهادها می توانند با استفاده از داده های منتشرشده، گزارش های نظارتی تهیه کرده و به ارتقای فرهنگ پاسخگویی در نظام تقنینی کمک کنند.

مدل پیشنهادی پژوهش

براساس مبانی نظری حکمرانی خوب و تحلیل های ارائه شده در این پژوهش، می توان یک مدل مفهومی برای تبیین کارکرد شفافیت آرای نمایندگان ارائه کرد. در این مدل، شفافیت به عنوان نقطه آغاز زنجیره ای از پیامدهای نهادی و اجتماعی در نظر گرفته می شود. شکل (۱) رابطه مفهومی این مدل را می توان به صورت زیر ترسیم کرد:

شکل ۱. مدل مفهومی پژوهش
Figure 1. Conceptual Model of the Study

بلکه سازوکاری نهادی برای تحقق اهداف حکمرانی مطلوب در نظام تقنینی جمهوری اسلامی ایران محسوب می شود.

بحث و نتیجه گیری

پژوهش حاضر با هدف بررسی جایگاه اصل شفافیت در آرای نمایندگان مجلس شورای اسلامی با رویکرد بر حکمرانی خوب انجام شد و نشان داد که شفافیت آرای نمایندگان را نمی توان صرفاً یک خواست سیاسی یا رسانه ای تلقی کرد، بلکه این اصل

مدل پیشنهادی حاضر محصول استنتاج نگارنده از ادبیات حقوق عمومی، نظریه حکمرانی خوب و الزامات نظام پارلمانی ایران است. بر اساس ادبیات حکمرانی خوب، شفافیت آرای نمایندگان به عنوان متغیر مستقل، از طریق افزایش پاسخگویی سیاسی، اعتماد عمومی و مشارکت شهروندان، موجب ارتقای کیفیت فرایند قانون گذاری شده و در نهایت به تحقق حکمرانی خوب منجر می شود. از این منظر، شفافیت نه صرفاً یک اصل شکلی،

در زمره الزامات اساسی حقوق عمومی و از مؤلفه‌های بنیادین حکمرانی خوب قرار می‌گیرد. رأی نماینده، به اعتبار آنکه در فرآیند اعمال حاکمیت و تصمیم‌گیری عمومی اثر مستقیم دارد، واجد ماهیتی عمومی است و از این رو، آگاهی شهروندان از آن را باید لازمه نظارت عمومی، مسئولیت‌پذیری سیاسی و تقویت رابطه نمایندگی دانست. بر این مبنا، شفافیت آرای نمایندگان صرفاً یک ابزار اطلاع‌رسانی نیست، بلکه سازوکاری حقوقی و نهادی برای ارتقای کیفیت حکمرانی و افزایش اعتماد عمومی به نهاد قانون‌گذاری به شمار می‌آید.

یافته‌های پژوهش نشان داد که میان شفافیت آراء و شاخص‌های اصلی حکمرانی خوب، از جمله پاسخگویی، مشارکت شهروندان، اعتماد عمومی، کارآمدی تقنین و پیشگیری از فساد، رابطه‌ای مستقیم و معنادار برقرار است. هر اندازه آرای نمایندگان شفاف‌تر و در دسترس‌تر باشد، امکان ارزیابی عملکرد آنان از سوی افکار عمومی، رسانه‌ها و نهادهای مدنی افزایش می‌یابد و در نتیجه، نمایندگی سیاسی از حالت صرفاً شکلی خارج شده و به نمایندگی پاسخگو و مسئولانه نزدیک‌تر می‌شود. در چنین وضعی، شفافیت می‌تواند از یک سو زمینه لابی‌گری‌های پنهان و تصمیم‌گیری‌های غیرشفاف را محدود سازد و از سوی دیگر، مشروعیت و مقبولیت تصمیمات تقنینی را در نگاه شهروندان تقویت کند.

از منظر حقوقی نیز تحقیق نشان داد که اگرچه اصول قانون اساسی، به‌ویژه اصول ۶۹، ۸۴ و ۸۶، ظرفیت‌هایی قابل توجه برای حمایت از شفافیت در فرآیند تقنین فراهم ساخته‌اند، اما این ظرفیت‌ها در سطح قوانین عادی و آیین‌نامه‌های داخلی مجلس هنوز به یک نظام الزام‌آور، روشن و منسجم در زمینه انتشار آرای نمایندگان منتهی نشده‌اند. در واقع، یکی از مهم‌ترین موانع تحقق این اصل، فقدان چارچوب تقنینی دقیق و ابهام در نحوه جمع میان شفافیت و استقلال رأی نماینده است. با این حال، یافته‌های پژوهش تأیید می‌کند که میان این دو اصل، تعارض ذاتی و اجتناب‌ناپذیر وجود ندارد؛ بلکه با تنظیم قواعدی سنجیده و متوازن می‌توان هم حق مردم بر دانستن را تضمین کرد و هم از آزادی و استقلال نماینده در ایفای وظایف تقنینی صیانت نمود.

در عین حال، مقاله حاضر نشان داد که تحقق شفافیت آرای نمایندگان در نظام تقنینی ایران با موانعی چندلایه روبه‌رو است. این موانع تنها به حوزه حقوقی محدود نمی‌شود، بلکه ابعاد سیاسی، اجتماعی و نهادی نیز دارد. نگرانی از فشارهای جناحی، امکان بهره‌برداری‌های تبلیغاتی، خطر تقویت رفتارهای

پوپولیستی، ضعف بسترهای فناورانه و نبود سامانه‌های شفاف و برخط برای ثبت و انتشار آراء، همگی از جمله عواملی هستند که استقرار کامل این اصل را با دشواری مواجه می‌سازند. از این رو، استقرار شفافیت نباید به صورت شتاب‌زده و صرفاً شعاری دنبال شود، بلکه باید در قالب یک سیاست حقوقی تدریجی، هوشمند و نهادپایه طراحی و اجرا گردد.

بر این اساس، فرضیه اصلی پژوهش مبنی بر اینکه شفافیت آرای نمایندگان، در صورت استقرار صحیح، می‌تواند به ارتقای شاخص‌های حکمرانی خوب منجر شود، قابل تأیید است؛ اما این تأیید، مشروط به فراهم بودن بسترهای لازم حقوقی، نهادی و فرهنگی است. به بیان دیگر، شفافیت زمانی آثار مثبت خود را به‌طور کامل آشکار می‌سازد که همراه با اصلاح آیین‌نامه داخلی مجلس، پیش‌بینی استثنائات محدود و موجه، توسعه زیرساخت‌های داده‌باز و تقویت فرهنگ پاسخگویی عمومی باشد. در غیر این صورت، ممکن است این اصل به‌جای آنکه در خدمت ارتقای کیفیت تقنین قرار گیرد، به ابزاری برای فشارهای بیرونی و تضعیف تصمیم‌گیری کارشناسی بدل شود.

در نهایت، می‌توان گفت که حرکت به سوی شفافیت آرای نمایندگان، بخشی از گذار نظام حقوق عمومی ایران به الگوی «پارلمان باز» و حکمرانی پاسخگو است. هرچه فرآیندهای تقنینی شفاف‌تر، قابل ارزیابی‌تر و در معرض نظارت عمومی باشند، امکان تقویت اعتماد عمومی، ارتقای مشروعیت مجلس و بهبود کیفیت سیاست‌گذاری و قانون‌گذاری نیز بیشتر خواهد شد. از این منظر، شفافیت آراء نه صرفاً یک اصلاح رویه‌ای، بلکه گامی اساسی در جهت نهادینه‌سازی حکمرانی خوب در ساختار تقنینی جمهوری اسلامی ایران است.

پیشنهادهای تقنینی و اجرایی

در پرتو یافته‌های این پژوهش، تحقق شفافیت آرای نمایندگان مستلزم اتخاذ تدابیری است که هم بُعد حقوقی و تقنینی موضوع را پوشش دهد و هم زمینه‌های اجرایی و نهادی آن را فراهم سازد. از این رو، پیشنهادهای پیشرو در دودسته تقنینی و اجرایی تنظیم شده‌اند تا بتوانند در جهت تقویت پاسخگویی، ارتقای نظارت عمومی و تحقق حکمرانی خوب مؤثر واقع شوند.

— اصلاح آیین‌نامه داخلی مجلس شورای اسلامی: به‌منظور شناسایی صریح اصل انتشار آرای فردی نمایندگان در تمامی

رای گیری های علنی، به گونه ای که انتشار نام نماینده، نوع رای و موضوع رای گیری قاعده عمومی تلقی شود.

– تصویب قانون جامع شفافیت تقنینی: با هدف انتظام بخشی به دسترسی عمومی به اطلاعات پارلمانی، انتشار فرآیند بررسی طرح ها و لوایح، اعلام سوابق مشارکت نمایندگان و ارائه داده های تقنینی در قالب های قابل استفاده عمومی.

– تعیین استثنائات محدود و مضیق: در خصوص عدم انتشار آراء، به گونه ای که این استثنائات مستند، احصایی و تحت نظارت مرجع صلاحیت دار باشد تا ضمن حفظ استقلال نمایندگان، از توسعه سلیقه ای محدودیت ها جلوگیری شود. مطابق نتایج پژوهشی پیشنهاد های اجرایی به شرح زیر ارائه می گردد:

• ایجاد سامانه برخط و یکپارچه آرای نمایندگان: برای ثبت و انتشار دقیق، فوری و قابل جست و جوی نتایج رای گیری ها و فراهم سازی دسترسی عمومی به سوابق تقنینی نمایندگان.

• توسعه نظام داده باز پارلمانی: از طریق انتشار اطلاعات تقنینی در قالب های استاندارد و پرازش پذیر، به منظور بهره برداری پژوهشی، رسانه ای و نظارتی.

• تقویت فرهنگ پاسخگویی تقنینی: از طریق پیش بینی سازوکارهایی برای ارائه توضیح اجمالی و رسمی نمایندگان درباره آرای مهم، به منظور ارتقای فهم عمومی و کاهش سوء برداشت های اجتماعی.

References

- Alavian, M., & Rezaei Ghadi, M. (2024). Good Governance Based on an Interactive Policy-Making Approach with Emphasis on Transparency in Iran. *Transcendent Policy*, 12(3), 130-115. DOI: [10.22034/sm.2023.1999027.2053](https://doi.org/10.22034/sm.2023.1999027.2053) (In Persian)
- Almasi, M. (2018). *Report on parliamentary strategies for preventing corruption*. Tehran: Islamic Consultative Assembly Research Center. (In Persian)
- Almasi, M. (2021). *Transparency of parliamentary voting*. Tehran: Islamic Consultative Assembly Research Center. (In Persian)
- Amid Zanjani, A. A. (2019). *Constitutional law of the Islamic Republic of Iran*. Tehran: SAMT Publications. (In Persian)
- Ansari, B. (2008). *Freedom of information*. Tehran: Dadgostar Publications. (In Persian)
- Armstrong, E. (2005). Integrity, transparency and accountability in public administration: Recent trends, regional and international developments and emerging issues. *United Nations, Department of Economic and Social Affairs*, 1(10), 1-10.
- Arshad, S. A., Ullah, M. R., Butt, M. F., Hussain, M., & Haider, M. (2025). The role of electoral laws in promoting good governance and ensuring true democracy. *The Critical Review of Social Sciences Studies*, 3(1), 3727-3743. <https://doi.org/10.59075/1c284450>
- Bahrami, M.B., Akbarzadeh, F., Shahabi, R., & Jalalpour, Sh. (2020). The role of transparency in the efficiency of the legislative process of the parliaments of the European Union, the United Kingdom, Italy and Iran. *Studies of International Relations Journal*, 13(50), 71-100. Dor: [20.1001.1.10283102.1399.29.2.4.4](https://doi.org/10.1001.1.10283102.1399.29.2.4.4) (In Persian)
- Bayat Komitaki, M., & Mouhebati, E. (2023). Good Governance as A Common Goal of Public Law and Development, *Journal of Legal Research*, 22(55), 249-281. (In Persian) DOI: [10.48300/jlr.2022.339886.2041](https://doi.org/10.48300/jlr.2022.339886.2041)
- Bertok, J. (2002). *Public Sector Transparency and Accountability* (, Ed.). OECD. <https://doi.org/10.1787/9789264176287-en>
- Bodnar, M. (2025). Transparency of the Parliament's Activities During the Legal Regime of Martial Law in Ukraine. *Copernican Journal of Law*, (2), 19. <https://doi.org/10.71042/cjl01202502>
- Davodi, H., bakhshayeshiarestani, A., & Arabian, A. (2019). Examining the legislative and supervisory plans of the Islamic Consultative Assembly and its role in the model of good governance. *Quarterly Journal of Political Research in Islamic World*, 9(3), 234-207. (In Persian)
- Drabek, Z., & Payne, W. (2002). The Impact of Transparency on Foreign Direct Investment. *Journal of Economic Integration*, 17(4), 777–810. <https://doi.org/10.11130/jei.2002.17.4.777>

- Duba, T., & Lehohla, T. (2025). Strengthening the Efficiency of Parliamentary Oversight Bodies to Enhance Anti-Corruption Control, Transparency, Political Accountability, and Responsibility. *Business Ethics and Leadership*, 9(2), 288–303. [https://doi.org/10.61093/bel.9\(2\).288-303.2025](https://doi.org/10.61093/bel.9(2).288-303.2025)
- Eynali, M., Ebrahimi, S.A., Farhadinejad, M., & Danaeifard, H., (2024). Identifying the Challenges of Realizing Transparency in the Islamic Council. 31(117), 165-193.DOI: [10.22034/mr.2022.5320.5090](https://doi.org/10.22034/mr.2022.5320.5090)
- Fathi, R., Aghadavood, S.R., Hadi Peykani, M. (2024). The role of parliamentary transparency in promoting governance, *New Approaches to Jihadi Management and Islamic Governance*, 4(3), 86-104. (In Persian)
- Font, N., & Pérez-Durán, I. (2022). Legislative Transparency in the European Parliament: Disclosing Legislators' Meetings with Interest Groups. *JCMS: Journal of Common Market Studies*, 61(2), 379–396. Portico. <https://doi.org/10.1111/jcms.13371>
- Hansson, K., Belkacem, K., & Ekenberg, L. (2014). Open Government and Democracy. *Social Science Computer Review*, 33(5), 540–555. <https://doi.org/10.1177/0894439314560847>
- Hashemi, S. M. (2022). *Constitutional law of the Islamic Republic of Iran* (Vol. 2). Tehran: Mizan Publications. (In Persian)
- Islamic Consultative Assembly Research Center. (2021). *Expert report on the transparency bill of the three branches of government, executive agencies, and other institutions*. Tehran: Islamic Consultative Assembly Research Center. (In Persian)
- Islamic Consultative Assembly. (2019, August 19). *Proceedings of the Islamic Consultative Assembly: Review of the bill on transparency of members of parliament's voting*. Tehran: Islamic Consultative Assembly. (In Persian)
- Jahangiri, A., Habibnezhad, S.A., & Hadavand, M. (2025). Principles Governing Project-Based Legislation in the Islamic Consultative Assembly (Critiques and Necessities). *Majlis and Rahbord*, 31(120), 263-291. (In Persian) DOI: [10.22034/mr.2023.5745.5420](https://doi.org/10.22034/mr.2023.5745.5420)
- Kamali, Y. (2013). *The impact of economic transparency on the prevention and combating of economic corruption*. (In Persian)
- Liambomba, D. Y. (2023). The Right of Access to Public Information: Human Rights Issues, Transparency and Good Governance. *Constitutionale*, 4(1), 1–28. <https://doi.org/10.25041/constitutionale.v4i1.2601>
- Manzoor, D., & Abbasi kalash, M. (2019). The Role of Transparency in Reducing Corruption, Global Experiences Lessons for Iran. *Quarterly Journal of Fiscal and Economic Policies*, 7(27), 87-103. (In Persian)
- Matheus, R., Faber, R., Ismagilova, E., & Janssen, M. (2023). Digital transparency and the usefulness for open government. *International Journal of Information Management*, 73, 102690. <https://doi.org/10.1016/j.ijinfomgt.2023.102690>
- Meidari, A., & Kheirkhahan, J. (2004). *Good governance: The foundation of development*. Tehran: Islamic Consultative Assembly Research Center. (In Persian)
- Mitchell, R. B. (1998). Sources of Transparency: Information Systems in International Regimes. *International Studies Quarterly*, 42(1), 109–130. <https://doi.org/10.1111/0020-8833.00071>
- Niwadi, R., Nonci, N., Razak, M. R. R., Lubis, S., & Sundari, S. (2025). Accountability and Transparency in Vote Recount ss Good Governance Practice in Sidenreng Rappang. *Jurnal Noken: Ilmu-Ilmu Sosial*, 11(1), 131–140. <https://doi.org/10.33506/jn.v11i1.4376>
- Noroozpour, H., & Parvin, P. (2021). Transparency as an essential element in the good governance of the Islamic Consultative Assembly. *Journal of Modern Research on Administrative Law*, 3(8), 11-38. (In Persian) DOI: [10.22034/mral.2021.533299.1163](https://doi.org/10.22034/mral.2021.533299.1163)
- Norton, P., & Leston-bandeira, C. (2003). The impact of democratic practice on the parliaments of Southern Europe. *The Journal of Legislative Studies*, 9(2), 177–185. <https://doi.org/10.1080/1357233032000250680>
- Rafiei Alavi, S.E. (2025). Insurance–Law Interactions as a Governance Tool with Emphasis on Takaful in Malaysian Law. *Journal of Private Law Teachings of Islamic Countries*, 2(3), 102-124. (In Persian)

- Salehnia, A., & Ahmadi, R. (2022). Identify and prioritizing governance challenges in the Islamic Republic of Iran. *Strategic Studies Quarterly (SSQ)*, 25(1), 89-126. [20.1001.1.17350727.1401.25.95.4.1](https://doi.org/10.1001.1.17350727.1401.25.95.4.1)
- Sheng, Y. K. (2009). What is good governance? United Nations Economic and Social Commission for Asia and the Pacific (UNESCAP).
- Taheri, M., & Arasta, M.J. (2016). A Comparative Study on Foundation of Transparency Principle in Sights of Islam and Good Governance Theory. *Comparative Studies on Islamic and Western Law (CSIWL)*, 3(3), 1-24. DOI: [10.22091/csiw.2017.2484.1259](https://doi.org/10.22091/csiw.2017.2484.1259)
- Tanzi, V., & Davoodi, H. (1997). Corruption, public investment, and growth. In *The welfare state, public investment, and growth: selected papers from the 53rd congress of the International Institute of Public Finance* (pp. 41-60). Tokyo: Springer Japan.
- Waldron, J. (2009). *The principles of legislation* (H. Vakilian, Trans.). [Persian translation]. (In Persian)